

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін ЧННІПБ

ГЛОВА Віталій Юрійович

**МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма – Фінанси, банківська справа та страхування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФМСчм-21
В.Ю.Глова

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Дерманська Л. В.

ТЕРНОПІЛЬ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади митного контролю в Україні.....	7
1.1. Зміст, основні форми та види митного контролю.....	7
1.2. Правове регулювання митного контролю в Україні.....	13
1.3. Методика ефективного формування системи митного контролю.....	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ..	31
2.1. Аналіз митного контролю за показниками ЗЕД.....	31
2.2. Динаміка митних надходжень до бюджету від здійснення контролю правильності класифікації товарів.....	38
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВІРШЕННЯ НЕДОЛІКІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	49
3.1. Напрямки вдосконалення митного контролю в Україні.....	49
3.2. Побудова оптимізаційної моделі правового вдосконалення в галузі проведення митного контролю.....	54
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

1.1. Зміст, основні форми та види митного контролю

Система митного контролю являється вагомим інструментом постачання економічної безпеки країни в правовому та економічному аспекті, що дає можливість гарантувати здійснення національних інтересів нашої держави. Чинно до цього формується митна система країни, й істотну роль у цьому процесі мають виконувати державні органи влади. Як наслідок, це породжує знадобу пошуку шляхів поліпшення державного управління митним контролем України.

У модерних умовах здійснюються незворотні процеси входження економічної системи України до міжнародної фінансової та економічної систем, і якраз в такому руслі здійснюються ринкові взаємини в державі, перетворюються економічні відносини між суб'єктами. Якраз це визначає характерологічну актуальність розв'язання проблеми організації та здійснення митного контролю. Успішність митного контролю має оцінюватись абсолютними показниками числа виявлених митних правопорушень за визначений період діяльності митниць, діапазону накладених за цей час митних штрафів за наявні порушення, масштабу оцінної вартості затриманих об'єктів нелегальних переміщень, величини умовної шкоди країни через виявлені незаконні рухи певних об'єктів та ін.

Державна політика в галузі державної митної справи у чинності до ст.5 Митного кодексу України – це сукупність принципів і векторів діяльності країни в сфері захисту митних інтересів і постачання митної безпеки України, налагодження зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, піднесення економіки України й входження до світової економіки. При цьому державна митна політика є компонентом державної економічної політики [21].

Отож, відповідно до ст. 7 вищенаведеного нормативно-правового акту державну митну справу України складають:

- 1) визначені порядок і умови переміщення продукції через митний кордон України;
- 2) митний контроль та митне оформлення товарів, що рухаються через митний рубіж України;
- 3) вживання механізмів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної функції;
- 4) справляння митних платежів;
- 5) здійснення митної статистики;
- 6) обмін митними даними;
- 7) ведення Української класифікації продукції зовнішньоекономічної діяльності;
- 8) виконання чинно до закону державного контролю нехарчової продукції при імпорту на митну територію України;
- 9) запобігання та боротьба з контрабандою;
- 10) протидія порушенню митних правил;
- 11) організація та постачання роботи органів доходів і зборів;
- 12) інші заходи, націлені на виконання державної політики в галузі державної митної справи [21].

І. Бережнюк акцентує увагу на те, що якщо надати більш скорочену дефініцію державної митної справи, то слід привести позицію авторського колективу шеститомної юридичної енциклопедії, на міркування якого вона визначає собою сукупність заходів, націлених на виконання державної митної політики України; є складовою зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності країни [6, с. 4].

Д. Говор щодо цього вносить, що задля ж постачання успішності державної політики в галузі державної митної справи реформуванню піддається митна система України. Точніше, одними із головних напрямків такого реформування є поліпшення організації митного контролю в пунктах пропуску,

добродії транзиту та розвиток матеріально-технічної бази для постачання митного контролю [10, с. 49].

Втім реформування митної системи України та адекватно постачання реалізації державної політики в галузі митної справи, на погляд О. Дьяченка, недозволені за браком розуміння значення митного контролю як одного із засобів реалізації в житті головних завдань країни. Окрім цього, варто зрозуміти зміст терміну «контроль» і проаналізувати значення митного контролю в системі державного контролю [19, с. 5].

Так, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови вказує, що слово «контроль» (франц. *controle* – перевірка, від старофранц. *contreigole* - список, що має дублікат для перевірки [19, с. 5]) дозволено усвідомлювати в кількох значення:

- перевірку відповідності контрольованого об'єкта визначеним нормам;
- перевірку, облік роботи кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось [19, с. 5].

А також, в юридичній енциклопедичній літературі акцентують увагу на те, що контроль демонструє собою перевірку здійснення законів, рішень тощо; є однією із найвагоміших функцій державного управління [56, с. 210].

Зазвичай вказується в науковій літературі, категорію «контроль» в аспекті здійснення державної митної політики варто усвідомлювати в широкому та у вузькому розумінні терміну [42, с. 164].

З однієї сторони, мова може йти про контроль як головний засіб постачання законності та дисципліни в галузі управління митною справою [42, с. 164].

З іншої – як функціонування посадових осіб органів доходів і зборів, виконувана у вказаній послідовності й націлена на забезпечення додержання діючого законодавства, яке визначає порядок переміщення продукції та транспортних засобів через митний рубіж [42, с. 164].

Тому Х. Ярмакі акцентує увагу на потребу відділяти контроль у митній сфері від митного контролю продукції та інших предметів. Крім того, спільно з

обов'язковістю митного оформлення, контрольованість зі сторони органів доходів і зборів є одним із положень переміщення продукції і транспортних засобів через митний рубіж України [40, с. 32].

Т. Чмель щодо цього додає, що останній зазвичай вважають однією з головних функцій державних органів, яка дає можливість одержати достовірні й неупереджені відомості про фактичний стан справ на підконтрольному об'єкті, про стан додержання законів і державної дисципліни, про процес реалізації відповідних рішень і рекомендацій; застосувати оперативні заходи щодо запобігання, виявлення та протидії ситуаціям, що не відповідають ухваленим країною нормам [34, с. 73].

Більш того, як зазначає автор енциклопедичного юридичного словника Ю. Шемчушенко, різновидом державного контролю зі зважанням на його діапазон та зміст є такий особливий контроль як митний [36, с. 211].

Ю. Дьомін акцентує увагу на те, що в юридичній же літературі трапляються наступні трактування митного контролю.

1) митний контроль – це реалізація митними органами України спеціальних дій, націлених на додержання юридичними та фізичними особами митного законодавства України, міжнародних угод України та норм, які налагоджують порядок імпорту, експорту чи транзиту вантажів, транспортних засобів, валюти [9, с. 45].

2) митний контроль – це специфічний вид державного контролю, сукупність (комплекс) виконуваних митними органами заходів і дій, націлених на постачання державними органами, підприємствами та їх службовими особами, а також громадянами (у тому числі іноземцями) визначеного національним законодавством порядку руху через митний кордон продукції, предметів і транспортних засобів [9, с. 46].

В Україні створюється та виконується на основі належних норм Митного кодексу України та інших актів законодавства службовими особами митних органів, а саме митниць, які окреслюють і визначають зони митного контролю.

3) митний контроль:

– це система заходів, що виконуються переважно посадовими особами митних органів у визначеному законодавством порядку при руху предметів, товарів і транспортних засобів через митний рубіж з додержанням заходів тарифного та нетарифного налагодження, під вказаним митним режимом, з ціллю постачання дотримання засад чинного законодавства з питань митної справи;

– одна із компонентів управлінської діяльності країни, яка має цілісний характер, відводиться справі національної безпеки;

– виконавчо-розпорядницька функція країни, що реалізується спеціально уповноваженими державними органами України – митними, до яких можуть вводитися інші контролюючі органи, з ціллю надання належних консультаційних та інших послуг або добродіяти в його здійсненні [9 с. 48].

Розглянувши вищеперелічені дефініції поняття «митний контроль», зважаючи на сучасні законодавчі тенденції правового регулювання цієї галузі (надто щодо органів, уповноважених на реалізацію такої діяльності), дозволено дійти висновку, що під останнім варто розуміти систему заходів, що реалізуються органами доходів і зборів в рамках їх повноважень й у відповідності до вказаних митних правил щодо порядку руху через митний кордон продукції, предметів і транспортних засобів, і, які націлені на постачання національних митних інтересів і безпеки України.

I. Бондаренко вказує такі основні функції митного контролю:

- 1) постачання додержання митного законодавства;
- 2) вжиття заходів щодо захисту законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб при реалізації митної справи;
- 3) постачання економічної безпеки України;
- 4) виконання валютного контролю;
- 5) стягнення мита, податків та інших митних платежів;
- б) постачання дозвільного порядку руху товарів і предметів, транспортних засобів через митний рубіж України;

- 7) участь у опрацюванні заходів економічної політики при руху товарів через митний рубіж;
- 8) виконання та поліпшення митного контролю й митного оформлення;
- 9) створення умов, які б добродіяли збільшенню товарообігу через митний рубіж, у числі й способом створення полегшених процедур;
- 10) відвертання проникненню на простір та ринок України низькоякісних товарів, екологічно небезпечних речовин, вірусів чи культур;
- 11) кооперація з митними органами інших країн;
- 12) виявлення, припинення та протидія порушень митних правил [5, с.7].

Рис. 1.1. Митний контроль як різновид державного контролю

Отже, головною метою митного контролю є перевірка та визначення за допомогою різних форм контролю відповідності здійснення митних операцій і дій митному законодавству; додержання фізичними й юридичними особами, які

приймають участь у митній роботі, встановлених митних правил і процедур, тобто порядку руху через митний кордон України продукції та інших предметів [5, с. 7].

К. Воронкова зазначає, що окрім цього є й конкретні завдання митного контролю, націлені на звершення його основної цілі: виявлення за сприянням різних форм контролю відповідності здійснення митних операцій і дій митному законодавству; додержання фізичними й юридичними особами визначених митних процедур і правил при руху товарів і предметів через митний рубіж; захист економічних інтересів України; протидія поширенню зброї, наркотиків; захист екологічної безпеки [9, с. 8].

1.2. Правові аспекти проведення митного контролю в Україні

Митний контроль є вагомою складовою державного контролю, що реалізується органами Державної митної служби України і є його щоденною діяльністю, яка вимагає відповідної організації.

Митний контроль як функція відводиться утвердженню за допомогою права. Це вагомо і потрібно для майбутнього постачання демократії, законності та попередження суб'єктивізму в управлінні. Втім не виправдано казати про принагідне здійснення митними органами вказаної функції, коли ні в чинному Митному кодексі України, ні в проєкті нового кодексу така форма як огляд і розучування окремих ділянок зовнішньоекономічної роботи суб'єктів митно-правових взаємин не визначені. З міркувань автора, це не зовсім правдиво, позаяк обстеження є незалежною формою митного контролю і вимагає законодавчого закріплення.

Доцільно вказати, що до моменту затвердження Митного кодексу України у редакції 2012 року, дії щодо здійснення митного контролю в Україні були регламентовані вкрай істотною кількістю нормативно-правових актів. Валовий обсяг цих нормативно-правових актів налічували безпосередньо Митний кодекс України від 2002 року, 10 Указів Президента України, майже 90 постанов Кабінету Міністрів України, 130 підзаконних нормативно-правових

акту, більшість яких вкладали накази та інструкції Державної митної служби України та спільні накази ДМСУ та інших органів державної виконавчої влади. Факт такого числа нормативно-правових актів істотно зменшувала перспективи реалізації успішного митного контролю та зоставляла недоробки в певних правилах здійснення контрольно-перевірочних функцій кадровим складом митних органів України [21].

Для здійснення митного контролю митні органи застосовують різні форми його здійснення. Як вказано у МК України, митний контроль реалізується способом виконання документальних перевірок дотримання норм митного законодавства, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів [21]. Така засада вітчизняного митного законодавства потребує тлумачити митний контроль як податковий контроль, що реалізується митними органами.

За нормами МК України митні органи встановлені контролюючими органами щодо мита, акцизного податку, податку на додану вартість, інших податкових платежів, які чинно до податкового законодавства здійснюються у випадку імпорту (пересилання) продукції і предметів на митну територію України або простір спеціальної митної зони або експорту (пересилання) продукції і предметів з митної території України або території спеціальної митної зони [21].

Зважаючи на вищесказане можна твердити, що категорія митного контролю сполучає у собі положення та засади і податкового, і митного законодавства. Положення МК України відгукуються із положеннями ПК України у сфері наповнення державного бюджету в результат нарахування та сплати митних платежів, правильність налічення яких контролюється митними органами ДМС України.

Предметом валютного контролю митних органів являються валютні операції, які показують рух грошових коштів або продукції через митний рубіж України. МК України завбачено такі вектори валютного контролю, що реалізується митними органами:

- контроль за додержанням правил руху готівкової валюти та інших валютних цінностей через митний рубіж нашої держави;
- контроль за репатріацією експортної виручки суб'єктів підприємництва-резидентів України за укладеними угодами та договорами;
- контроль за правильністю платежів на перевагу нерезидентів при ввезенні продукції в Україну.

Здійснюючи виділення валютного контролю в окремий об'єкт митного контролю варто вказати, що валютний контроль, що виконується митними органами ДМС України з метою перевірки додержання валютного законодавства при русі валюти та інших валютних цінностей учасниками зовнішньоекономічних операцій являється вагомою складовою митного контролю.

Отже, реалізація митними органами функцій податкового та валютного контролю породжує за собою виникнення різноманітних правовідносин, яким притаманна фінансова природа походження.

Після ухвалення нового МК чинний порядок переміщення продукції та транспортних засобів комерційного призначення через митний рубіж України відводиться до дозвільного. Цей факт добродіє збільшенню значення та місця митних органів ДМС України як суб'єктів державного контролю в митній галузі діяльності.

Митними органами ДМС України, крім здійснюваними ними операцій з додержання митного, податкового та валютного законодавства в сфері реалізації державного контролю, здійснюються також норми Закону України «Про захист прав споживачів», із яких виходить, що населення України може розраховувати на постачання своїх прав країною, на споживання продукції гожої якості, на безпеку товарів, на одержання доступних та своєчасних даних про її стан, число, якість та асортимент, відомості про виробника товарів та посередників, що беруть участь у її продажу [8].

Форми виконання митного контролю дають змогу проаналізувати його внутрішнє значення. Митний контроль в Україні дозволено виконувати

працівникам митних органів у формах, що схвалені чинним митним законодавством, а саме МК України. Гаращук В.М. під поняттям «форма» трактує зовнішній прояв або валовий результат належних організаційних та процесуальних дій, які виконуються для реалізації наглядових або контрольних функцій, які простежуються у ході конкретної діяльності посадовими особами митних органів [31, с. 163].

Вираження форм митного контролю обумовлено від реальних його об'єктів, суб'єктів та цілі проведення. Митним законодавством затверджено такі форми митного контролю:

- перевірка документів та даних, що портібні для здійснення митного декларування та митного оформлення продукції і транспортних засобів;
- митний огляд (переогляд, особистий огляд) продукції і транспортних засобів, при знадобі – суб'єкта, що виконує їх переміщення через митний рубіж України;
- усне опитування людей, що вконують переміщення продукції та транспортних засобів через митний кордон держави або мають відношення до нього;
- митний облік продукції і транспортних засобів при їх руху через митний рубіж України;
- перевірка системи звітності та обліку продукції і транспортних засобів, що рухаються через митний кордон України, а також істинності та своєчасності адміністрування митних платежів;
- огляд територій та приміщень складів нетривалого зберігання, митних ліцензійних складів та інших місць, де знаходиться продукція та транспортні засоби;
- виконання документальних перевірок, ціллю проведення яких є додержання вимог митного законодавства України, у тому числі істинності нарахування та сплати митних платежів;

- підготовка та скерування запитів до інших державних органів, а також митних служб інших країн з метою визначення автентичності цих документів, що були представлені митному органу;
- вжиття інших форм митного контролю, що допускаються принципами митного законодавства [21].

Перевірка документів та відомостей, потрібних для здійснення митного декларування та митного оформлення продукції і транспортних засобів як вагома окрема форма митного контролю віщує ознайомлення з єством та його детальне опрацювання посадовою особою митного органу для визначення відповідності нормам заповнення та надання відомостей щодо визначених законодавством норм, що окреслюють справжність, достовірність та істинність оформлення митних документів.

Перевірка документів та даних, які чинно до статті 335 МК надаються посадовим особам митного органу в ході руху товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний рубіж України, здійснюється візуально, із вжитком інноваційних інформаційних технологій (за сприянням реалізації формато-логічного контролю, контролю співставлення, контролю із вжитком системи управління ризиками) та іншими способами, що допустимі МК України.

Форматологічний контроль видає собою здійснення автоматизованої перевірки достовірності введення даних, що вказуються у митній декларації декларантом (уповноваженою ним особою); перевірки законності та достовірності інформації, що подається у митних деклараціях та інших довідкових документах.

Контроль співставлення демонструє собою зіставлення на автоматизованій основі одержаних даних, вказаних у митних деклараціях, або у інших документах, що визначаються для здійснення митного оформлення та митного контролю з відомостями, що вказані у електронних копіях митних декларацій та інших документах, які працівники митних органів отримують від митних служб інших країн, або від правоохоронних органів, що вказані в

уніфікованих електронних документах дозвільного характеру, а також інших електронних документах, що дозволені застосовуватись посадовими особами митних органів з метою визначення достовірності відомостей, що проходять перевірку.

Контроль із застосуванням системи управління ризиками віщує виконання оцінки загроз із вживанням аналізу, включаючи застосування інформаційних технологій даних, що вказані у представлених для митного оформлення документах у визначених випадках руху товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний рубіж України з метою вибору форм та масштабів виконання митного контролю, яких буде вдосталь для визначення відповідності такого руху додержанню положень митного законодавства України.

Здійснення митного огляду як форми митного контролю окреслює виконання зовнішнього візуального огляду продукції і транспортних засобів, багажу людини, митних пломб, а також всіх інших засобів ідентифікації продукції для здійснення митного контролю.

Посадові особи митних органів ДМС України мають здійснити огляд товарів і транспортних засобів, що рухаються через митний кордон України в гранично ймовірний короткий термін після ухвалення рішення про потребу його здійсненні.

При вжитку митними органами у ході реалізації митного контролю системи управління загрозами огляд продукції і транспортних засобів, що рухаються через митний рубіж України допустимо бути ідентифікаційним, тобто без розкриття пакувальних місць і без детального обстеження транспортного засобу, неповним – коли розглядається біля 20 відсотків пакувальних місць та здійснюється вибіркове обстеження транспортного засобу, а також повним – у такому разі обстежується 100 відсотків пакувальних місць та здійснюється детальне обстеження транспортного засобу.

Також керівник митного органу (його замісник) спроможний дати письмове розпорядження для здійснення огляду продукції і транспортних засобів, що рухаються через митний кордон України якщо:

- порушений строк подання митної декларації декларантом (уповноваженої ним особи) до митного органу та є виважені мотиви допускати, що рух таких товарів виконується з недодержанням положень митного законодавства України;

- простежено, що продукція у ході виконання контрольно-перевірних заходів працівниками митного органу та власник такої продукції не визначений;

- декларант (уповноважена ним особа) не здійснює обов'язки декларанта, що вказані статтею 226 МК України.

Переогляд продукції і транспортних засобів здійснюється за рішенням керівника (заступника керівника) митного органу у разі, коли є поважні причини допускати, що ці товари і транспортні засоби рухаються через митний кордон України з недодержанням митного законодавства.

Митний огляд і переогляд продукції і транспортних засобів комерційного призначення дозволений для проведення посадовою особою митного органу у випадку факту аргументованих підстав допускати, що їх рух через митний кордон України може здійснюватися із недотриманнями митного законодавства України – тобто поза митним контролем, або з укриванням від митного контролю. Крім того, митний огляд і переогляд мають спромогу бути здійснені на базі одержаних митним органом відомостей, наданих у офіційному порядку від правоохоронних органів або митних служб інших країн.

Унікальною формою митного контролю є особистий огляд, який здійснюється при факту письмового рішення керівника митного органу (його замісника) у разі, коли є аргументовані підстави допускати, що особа, яка перебуває у зоні митного контролю або у транзитній зоні міжнародного аеропорту силкується замовчати від митного контролю продукцію або предмети, що ймовірно є об'єктами контрабанди або недодержання митних

правил, руху яких через митний кордон недозволено або лімітовано митним законодавством нашої держави.

З метою реалізації митного контролю продукції і транспортних засобів комерційного призначення посадовими особами митних органів виконується їх обов'язковий облік. Для цього застосовуються заповнені декларантами (уповноваженими ним особами) митні декларації на продукцію та інші національні реєстраційні документи для обліку транспортних засобів.

Для здійснення успішного митного контролю посадовим особам митних органів дозволено проводити усне опитування людей та посадових осіб підприємств, які керуються потрібними даними, що має істотне значення для визначення правдивих фактів.

Виконання усного опитування людей як окрема форма митного контролю віщує отримання працівником митного органу даних, наявність який неминуча для якісного та детального виконання контрольних функцій посадовою особою митного органу.

Для здійснення огляду територій підприємств та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, магазинів безмитної торгівлі, територій вільних митних зон та інших місць, де поміщені продукція та транспортні засоби комерційного призначення, потрібен факт належного письмового рішення керівника митного органу (його заступника). Таке рішення приймається з метою:

- призначення законності руху продукції і транспортних засобів комерційного призначення через митний рубіж України, дотримання порядку їх руху, а також правильності призначення та сплати митних платежів;
- призначення відповідності фактичного числа імпортованих на митну територію України товарів і транспортних засобів тим, що вказані у митній декларації;
- перевірки дотримання вказаних у МК та інших законах України механізмів ведення роботи митних органів ДМС України.

Окрім вищевказаних форм митного контролю, вагомою формою його виконання є проведення документальних перевірок, предметом яких є дотримання вимог митного законодавства України, враховуючи питання достовірності нарахування та сплати митних платежів до державного бюджету України. Чинно до ч. 1 ст. 345 Глави 49 Розділу XI МК України, документальна перевірка представляє собою систему заходів, за сприянням яких митні органи переконуються у достовірності заповнення митних декларацій, декларацій митної вартості та в достовірності вказаних у них відомостей, законності імпорту (пересилання) продукції на митну територію нашої країни або на територію вільної митної зони, експорту (пересилання) продукції за межі митної території України або за рамки території вільної митної зони, а також своєчасності, достовірності, об'єму нарахування та сплати митних платежів.

При виконанні всіх документальних перевірок, що виконуються митними органами, мають бути додержані строки давності їх проведення, що вказані в статті 102 ПК України.

Посадові особи митних органів мають спромогу виконувати документальні виїзні перевірки, як планові, так і позапланові, а також документальні невиїзні перевірки додержання митного законодавства України з таких причин:

- правильності та достовірності дефініції бази оподаткування, вчасності та величини нарахування та сплати митних платежів;
- призначення законності надання митних преференцій у разі скорочення розміру сплати митних платежів або анулювання від митного оподаткування;
- істинності призначення класифікації товарів чинно до УКТ ЗЕД, які були предметом митного оформлення та чергового руху через митний кордон України;
- визначення цілі дійсного вжитку товарів, що були перевезені через митний кордон України та зіставити її із вказаною у зовнішньоекономічних угодах, фінансових і бухгалтерських документах, калькуляціях та контрактах,

що ухвалювались та застосовувались на підприємстві, що розглядається, у митних деклараціях та деклараціях митної вартості, які були оформлені згідно до заявленого митного режиму перевезення такої продукції;

- утвердження додержання законності руху товарів через митний рубіж України.

У ході виконання документальних перевірок посадові особи митних органів спроможні виконувати зустрічні звірки, поштовхом для яких є знадоба у перевірці відомостей та інформації, що були представлені особою, що мала стосунок до руху товарів і транспортних засобів через митний рубіж України, або особою, що практично оперує документами, зміст яких може позначитися на наслідки документальної перевірки у разі, якщо така особа впродовж трьох робочих днів не відсилала письмової відповіді на запит митного органу.

Вказані нами форми митного контролю докладно застосовуються посадовими особами митних органів у ході виконання митної справи, що дає змогу їм дієво проводити покладені на них завдання по істинному захисту національних інтересів в галузі митної діяльності, постачанні фінансової безпеки держави, здійсненню контрольних повноважень у ході перевезення товарів і транспортних засобів через митний рубіж нашої держави.

Зважаючи на конкретні ситуації, посадові особи митних органів спроможні застосовувати як одну, так і декілька форм митного контролю побіжно з ціллю виконання своїх обов'язків в сфері додержання положень митного законодавства.

Положеннями Кіотської конвенції про полегшення та врегулювання митних процедур окреслено особливості у підходах до здійснення митного контролю:

- 1) Основною філософією організації та здійснення митного контролю є система розбору та управління загрозами. У посадових осіб окремого митного органу постійно наявна небезпека незаконної підтримки або іншим працівникам митної служби, або демонстрування преференцій суб'єктам-учасникам зовнішньоекономічних операцій у ході їх реалізації. Якраз тому з

ціллю дотримання принципів митного законодавства масштаби та методи реалізації митного контролю повинні поставати на пропорційній основі обумовлено від попередньо визначеного ступеня загрози.

Головними факторами небезпек, що виконують безпосереднє діяння на масштаб здійснених митними органами завдань є такі: неякісне митне декларування та митне оформлення, неістинне визначення держави походження продукції, неправильна класифікація продукції, порушення при дефініції митної вартості товарів, приховування продукції від митного контролю, незаконний рух товарів через митний рубіж України учасником зовнішньоекономічної операції.

2) Наступним вагомим методом здійснення дієвого митного контролю є контроль з вжитком аудиту, тобто виконання митного контролю після закінчення здійснення митних процедур. З метою якісного здійснення перевірки учасників зовнішньоекономічної діяльності митні органи виокремлюють об'єкти аудиту, такі як аудит дефініції митної вартості, аудит електронного декларування, аудит правильності нарахування та сплати митних платежів, аудит імпортера (експортера), аудит діяльності митного перевізника та інші. Заходи митного контролю можуть різнитись від відомого аудиту, який виконується після закінчення митного оформлення до здійснення учасником зовнішньоекономічної роботи заходів самоконтролю.

Проведення аудиту вводить поступове здійснення розроблених кроків та етапів його реалізації. Істотна увага при цьому акцентується фаховій перевірці бухгалтерського обліку та документації суб'єкта, митні операції якого аналізуються посадовими особами митних органів.

1.3. Методика ефективного формування системи митного контролю

Безсумнівно, полегшення міжнародної торгівлі і лібералізація митного контролю вдосконалює діловий клімат та добродіє економічному зростові. Україна – не виняток. Тому й розмови про автоматизацію митниці ведуться вже не один рік. Колишній голова ДМСУ Максим Нефьодов вказує: «Немає держав

без кордонів і немає кордонів без митниці», – відзначаючи при цьому значення створення нової української митниці, яка буде діяти на платників податків, виловлювати контрабанду і захищати кордони, надаючи при цьому вирішальну роль ІТ-поліпшенням митного контролю [1].

За результатами функціонування нової митниці у 2019 році поміж організаційних (zareєстрували 16 регіональних митниць, а мали - 24), функціональних (запустили 7 скануючих систем стаціонарного типу, що підтримають у протидії з контрабандою), кадрових (осучаснили 80% керівних кадрів центрального апарату, практично 40% керівників митних постів) змін була сконцентрована значна увага на скорочення часу при виконанні митних процедур. За планами у 2020 році серед основних заходів реформ є продукування принагідних та доступних для користувачів ІТ-сервісів, що примножують перспективи реалізації пришвидшеного митного контролю та постачання гінкого митного оформлення.

Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) у дослідженні «Індикатори спрощення процедур торгівлі», формулює автоматизацію одним із трьох головних індикаторів, за якими оцінюється успішність процедур при перетині рубежу. Так, за показником «автоматизація» Україні призначено показник 0,75. За цим критерієм, Україна значно відстає від інших держав з рівнем доходів нижче середнього (1,12) та держав, що виконали «кращі практики» (1,92). Отож, ОЕСР рекомендує Україні постачити повноцінне автоматичне митне оформлення, поліпшити управління загрозами та удосконалити інформаційні системи митниці [3].

Державна фіскальна служба України здійснила крок до провадження процедур митного контролю до світових стандартів. У 2018 року було започатковано проєкт дослідження часу випуску продукції за такою методикою Всесвітньої митної організації (ВМО) як Time Release Study (TRS). Проведення такого дослідження віщується до кінця 2021 року та було одним із рекомендованих до реалізації положень Угоди СОТ про полегшення процедур торгівлі.

Методика TRS щодо дослідження часу випуску продукції дає можливість визначити фактичний час, затрачений на усі ці дії, з часу прибуття продукції до пункту пропуску до моменту випуску його у вільний обіг, оцінити успішність абсолютно кожного учасника цього ходу, окреслити проблемні питання, що позначаються на затримку випуску продукції, проаналізувати бізнес-процеси для розв'язання цих проблемних питань, визначити конкретні показники для оцінки дієвості пропуску товарів.

Чинно до Митного кодексу України [21] митне оформлення закінчується продовж 4 годин, але тільки з часу пред'явлення органу доходів і зборів продукції, транспортних засобів (якщо вони піддаються пред'явленню), подання митної декларації та всіх потрібних документів та даних. У держав-членах ЄС завдяки автоматизації дій митного оформлення 63% митних декларацій виконуються менш, ніж за 5 хвилин, і 28% декларацій – від 5 хвилин до 1 години. У певних державах, що розвиваються, спромога автоматичного митного оформлення здійснена за принципом «мовчазної згоди». Приміром, у Маврикії, якщо впродовж 30 хвилин після ухвалення митної декларації до оформлення митник не веде жодних перевірочних заходів – митне оформлення закінчує комп'ютер в автоматичному режимі [2].

Дослідження значення митного контролю як форми державного регулювання зовнішньоторговельних взаємин продукує потребу дефініції його організаційних та методичних рис функціонування. Зважаючи на це, варто вказати, що організація митного контролю демонструє собою систему методичних прийомів та їх процедур, націлених на раціональне виконання контрольного процесу.

Спільно із тим, цілісність дослідження організаційно-методичних площин функціонування системи митного контролю вказує на потребу формулювання засад митних взаємовідносин між платниками податків та митними органами. Нижче наведемо основні засади.

Об'єктивність – неупередженість при здійсненні митного контролю суб'єктів господарювання, фізичних осіб, які є платниками податків і зборів.

Комплектність – контроль має бути єдністю досліджень роботи суб'єкта господарювання, яка безпосередньо чи опосередковано має вплив на системоутворюючу базу митного оподаткування, митну вартість, величину митних платежів, вчасність їх сплати до бюджету.

Компетентність – висока професійність виконання митного контролю із вжитком наукових методів економічного дослідження, сукупної бази даних з роботи підконтрольного об'єкта з питань вжитку інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів обробки інформації, які аналізуються контролем.

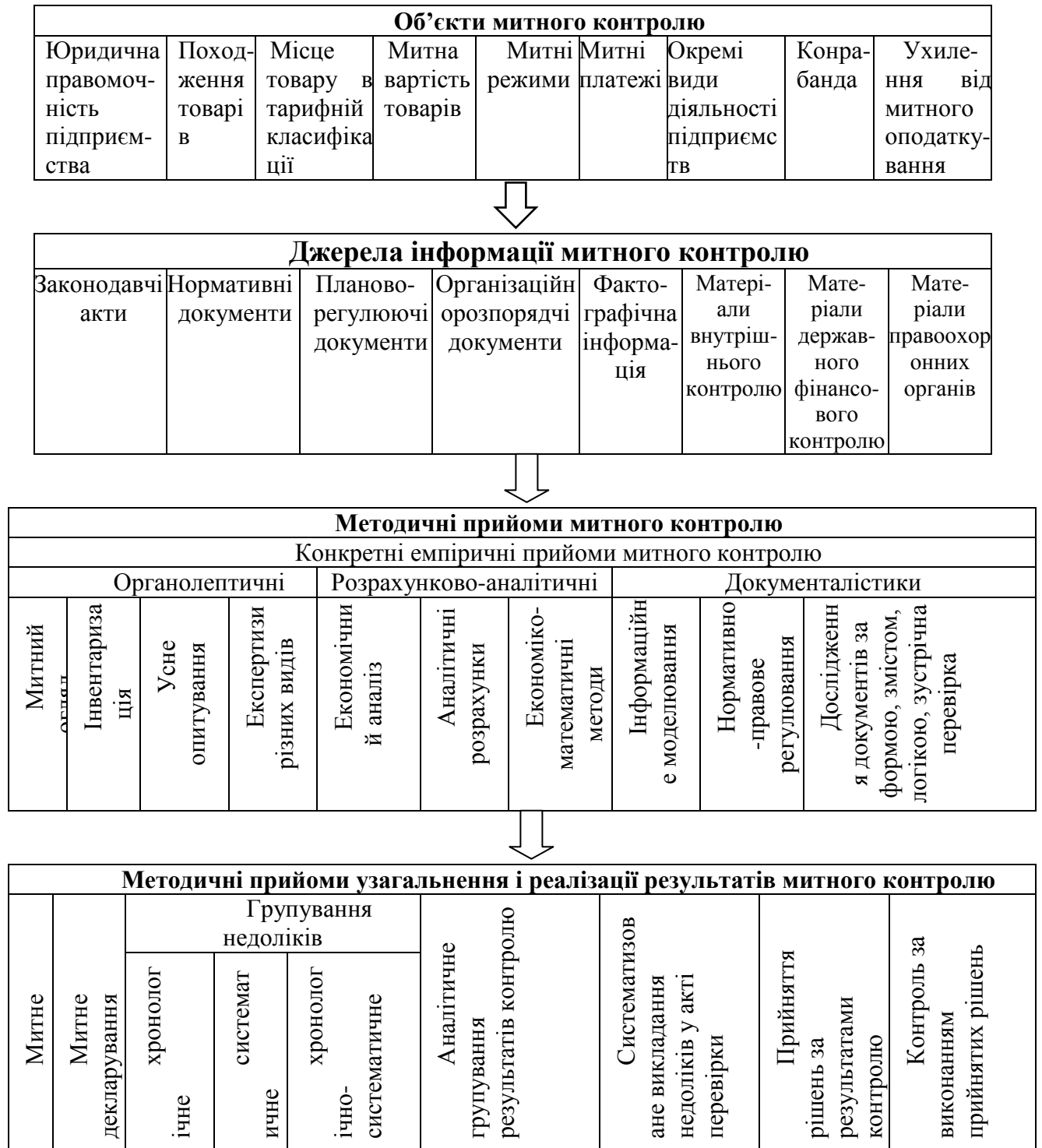
Гласність – комплекс інформації, яка не складає комерційної таємниці платника податків, але може перешкодити зовнішньоекономічній діяльності його контрагентів, завдати проблем акціонерам, засновникам, інвесторам та іншим учасникам суміжного бізнесу.

Обґрунтування – продукти підсумкового митного контролю, де виконуються посилення на нормативну та фактографічну дані за участю посадових осіб митного органу та керівництва підприємства.

Неупередженість – це об'єктивне ставлення до аналізу оцінки та застосування заходів до порушників митного законодавства.

На базі вказаних принципів пропонуємо проаналізувати теоретико-методичні аспекти митного контролю, що добродіятимуть постачанню цілісного дослідження митних взаємин між платниками податків та митними органами та проаналізуємо їх зміст (рис 1.2).

Місце продукції в тарифній класифікації віщує введення продукції до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), що формується на базі Гармонізованої системи опису та кодування продукції і затверджується Законом України «Про Митний тариф України». Митні органи виконують контроль правильності класифікації продукції, поданої до митного оформлення, чинно до УКТ ЗЕД.

Рис.1.2. Теоретико-методичні аспекти митного контролю

Митна вартість продукції, що перевозиться через митний рубіж України, встановлюється декларантом чинно до норм Митного кодексу України. Контроль правильності дефініції митної вартості товарів виконується митним органом в ході митного контролю та митного оформлення способом перевірки заявленої митної вартості. Завданням митного контролю є визначення митних

платежів; вжиток інших заходів державного налагодження ЗЕД України; виконання митної статистики та розрахунку податкового зобов'язання, вказаного за наслідками документальної перевірки.

За наслідками проведення контролю правильності дефініції митної вартості товарів митний орган вказує заявлену декларантом митну вартість чи ухвалює письмове рішення про її зміну.

Митний режим – це комплекс взаємопов'язаних правових засад, які окреслюють митні процедури для продукції, що рухається через митний рубіж України, їх правовий статус, умови оподаткування та визначають їх застосування після митного оформлення.

З ціллю використання законодавства України з питань державної митної справи введено такі митні режими: імпорт (дозвіл для вільного обігу); реімпорт; експорт (вирішальне вивезення); реекспорт; транзит; тимчасове ввезення та вивезення; митний склад; вільна митна зона; безмитна торгівля; переробка на митній території; переробка за межами митної території; знищення або руйнування; відмова на користь держави.

Декларант має право обрати митний режим, за яким він бажає помістити товари.

Величина мита виділяється митним тарифом, який включає номенклатуру товарів, оподатковуваних митом. В Україні використовують такі види ставок мит в залежності від способу стягнення:

- адвалерні (визначаються у відсотках від вартості продукції);
- специфічні (фіксований збір за одиницю ваги або іншого числа товару);
- комбіновані (сукупність приведених першого та другого методів).

Нарахування, сплата і стягування мита на продукцію здійснюється на базі його митної вартості чи/і його фактичного числа (для комбінованих і специфічних митних зборів) чинно до Митного кодексу України.

Акцизний податок – опосередкований податок на споживання високорентабельних видів продукції, встановлених Податковим кодексом України як підакцизні, що вводиться до ціни товарів (продукції). Контроль за

достовірністю обчислення і вчасністю сплати акцизного податку з продукції, що ввозяться в Україну, в ході митного оформлення виконують митні органи, а в процесі реалізації на території України – податкові органи.

Податок на додану вартість – непрямий податок, який налічується та сплачується при імпорті товарів (супутніх послуг) на митний простір України (імпорт), наданні послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим й авіаційним транспортом та експорті продукції (супутніх послуг) у митному режимі експорту або реекспорту, забезпеченні послуг міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим та авіаційним транспортом.

Митними органами здійснюється контроль достовірності бази оподаткування, яка вводить собівартість продукції (робіт, послуг), прибуток, ввізне мито та акцизний податок; валову суму податкових зобов'язань; розміру податкового кредиту; ставок податку, надання пільг, правомірність відшкодування із бюджету сум ПДВ; своєчасність сплати принагідних розмірів податку.

Валютні операції, що виконуються підприємствами піддаються контролю щодо додержання валютного законодавства, декларування валютних цінностей, одержання ліцензій тощо. Органами валютного контролю чинно до діючого законодавства виокремлено: НБУ, уповноважені банки, Державна фіскальна служба. В залежності від своїх функцій вказані органи мають неоднаковий масштаб повноважень у галузі валютного контролю, а саме в рамках компетенції Державна фіскальна служба – вживання та своєчасне стягнення сум штрафних санкцій за недодержання валютного законодавства, правил руху валютних цінностей через митний рубіж України.

Контрабанда – незаконне перевезення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів, а також рух продукції через митний рубіж України поза митним контролем.

Як результат, доцільно вказати, що системне дослідження теоретико-методичних та організаційних планів митного контролю є вкрай вагомим завданням для модерної теорії митної справи як наукової бази практичних змін в цій сфері.

Висновок до розділу 1

Отже, чинне в Україні митне законодавство абсолютно відповідає положенням Кіотської конвенції в сфері виконання спільного митного контролю в пунктах пропуску через митний рубіж, представлення до перевірки митної документації та її перевірка посадовою особою митного органу, перевірка продукції для визначення їх ідентифікації, строки подання митної декларації, організація функціонування декларантів, митних складів, складів тимчасового зберігання, оформлення міжнародних поштових відправлень тощо.

Спільно з тим, залишаються невирішеними окремі питання щодо полегшення процедури митного контролю, організації принагідних умов для суб'єктів підприємництва-учасників зовнішньоекономічної діяльності, підняття успішності митних органів у векторі своєчасного виявлення та припинення недодержань митних правил. Все це доводить потребу реагування митних органів на такі питання та пошук способів їх вирішення.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз митного контролю за показниками ЗЕД

Нинішні тенденції щодо зросту даних зовнішньої торгівлі та збільшення числа суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні добродіють підняттю вагомості митного контролю поміж інших знарядь державного регулювання зовнішньоекономічного функціонування.

Вагома роль у ході контролю за перевезенням продукції через митний кордон, а також за повнотою призначення та своєчасністю сплати митних платежів, вказана фіскальним органам, які в рамках своїх повноважень повинні постачати контроль за достовірністю декларування товарів способом здійснення контрольних заходів. Контрольними заходами схвалено допускати заходи, які виконують митниці з ціллю виявлення порушень законодавства з питань додержання вимог державної митної справи із вжитком форм митного контролю [30].

Загальноприйнято, зовнішня торгівля є вагомою галуззю національної економіки України, обумовленість від якої щороку більшає, бо зовнішньоторговельна діяльність є вагомим компонентом товарного обігу, зовнішньоекономічної діяльності, економічної та зовнішньої безпеки країни.

У 2020 році Держмитслужбою індикативні (планові) дані надходжень податків на міжнародну торгівлю здійснено на 106,4 % (перевиконання – 1 839,5 млн грн), вивізного мита – на 71,5 %. За I півріччя 2021 року індикативні (планові) дані надходжень податків на міжнародну торгівлю здійснено на 118,2 % (перевиконання – 2668,6 млн гривень). Проте, впродовж 2019–2020 років і I півріччя 2021 року діапазон нелегального імпорту та контрабанди продукції в Україну не скорочувались, але центральними органами виконавчої влади не акцентувалось належної уваги вивчення цих величин.

Чинно до даних Держмитслужби митними органами викрито недодержання митних правил (далі – ПМП) у 2019 році – на 2,2 млрд грн, у

2020 році – на 2,6 млрд грн, за I півріччя 2021 року – на 1,5 млрд гривень. Одночасно за наслідками досліджень аналітичних центрів щодо граничних схем з скорочення податків в Україні, оприлюднених на конференції "Економічні пріоритети 2020–2021", масштаби нелегального імпорту і контрабанди продукції складають 226–320 млрд. грн. щороку.

За даними, зазначені масштаби нелегального ввезення та контрабанди продукції та середньозважені ставок ввізного мита, які використовувались Мінфіном при передбаченні надходжень цього податку до державного бюджету на 2019 і 2020 роки, недонадходження до державного бюджету ввізного мита за ці два роки мали змогу скласти 10-14 млрд гривень.

Отож, останнім часом, на надходження імпортованого мита вагомих вплив мало вживання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) пільг зі сплати цього податку, величини яких із року в рік більшали. Так, валова сума умовно нарахованого ввізного мита (пільг) у 2019 році складала практично 16,8 млрд грн, або 56,2% суми надходжень ввізного мита до валового та спеціального фондів державного бюджету, у 2020 році – 20,1 млрд грн (66,5 %), у I півріччі 2021 року – 12,1 млрд грн (71,7%).

Нормативно-правове налагодження питання справляння податків на міжнародну торгівлю впродовж періоду, що досліджувався, було недовершеним і неузгодженим. Закон України від 17.07.1997 № 468 "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції" (далі – Закон № 468) не зіставлявся з нормами Закону України від 19.09.2013 № 584 "Про Митний тариф України" (далі – Митний тариф № 584) та не узгоджується з нормами діючого на нині Закону України від 04.06.2020 № 674 "Про Митний тариф України" (далі – Митний тариф № 674), більшість норм Закону № 468 є неактуальною. Зокрема, Законом № 468 визначено порядок тарифного і нетарифного регулювання ввезення сільськогосподарської сировини та товарів її переробки, але вказані в ньому коди УКТ ЗЕД такої продукції не налагоджують із кодами продукції, що визначалися Митним тарифом № 584 до 02.07.2020 та вказані Митним тарифом № 674 з 02.07.2020.

Побіжно з цим Митним тарифом № 674 завбачене сезонне вживання ставок ввізного мита на певну сільськогосподарську продукцію. При цьому чинно до статті 2 Закону № 468 Кабінет Міністрів України визначає строки дії сезонних мит на сільськогосподарську продукцію та публікує свої ухвалення за 45 днів до дня їх введення.

Аудит показав незадовільний стан постачання митниць Держмитслужби обладнанням, потрібним для успішного виконання митного контролю, що підведе не лише до зростання часу для виконання такого контролю, а й продукує корупційні небезпеки при митному оформленні продукції та транспортних засобів, а також загрози нелегального імпорту в Україну. При цьому станом на 01.07.2021 на пунктах пропуску через державний рубіж велике число наявного обладнання було в неробочому стані: 9 із 10 присутніх детекторів дорогоцінних металів; 8 із 16 детекторів дорогоцінних каменів; 19 із 26 скануючих систем мобільного типу і 34 із 117 стаціонарного типу; 15 із 34 вагових комплексів; 11 із 49 комплектів для виявлення контрабанди.

Прогнозування надходжень податків на міжнародну торгівлю на 2019–2021 роки Мінфіном виконувалось на підставі недовершених та несучасних методик, що негативно позначилось на обґрунтованість цих розрахунків. Мінфіном не створено аргументованого розрахунку прогнозних показників вивізного мита на 2019–2021 роки, як результат, здійснення планових (індикативних) даних з цього податку складало чинно 31,3 і 71,5% у 2019 і 2020 роках та 247 % у I півріччі 2021 року.

ДФС та Держмитслужбою не постачало принагідного митного контролю при виконанні суб'єктами ЗЕД операцій з імпорту продукції та адміністрування податків на міжнародну торгівлю.

Побіжно аналіз звітних даних щодо стану здійснення індикативних показників податків на міжнародну торгівлю за I півріччя 2021 року в розрізі митниць показав, що рівень здійснення митницями таких показників з ввізного мита рухався від 80,4 до 154,6 %, вивізного мита – від 5,9 до 632,6 %. Таке

коливання у здійсненні індикативних показників говорить про безгрунтовність управлінських рішень Держмитслужби при дефініції завдань для митниць.

Держмитслужбою впродовж 2020 року та до 25.06.2021 постачався облік осіб, які під час ведення своєї діяльності були учасниками взаємин, що керуються законодавством України з питань митної справи, за опорою Аудита визначено: в автоматизованій системі митного оформлення "Інспектор" облік людей, які виконували операції з продукцією, не передбачав поділу резидентів чи нерезидентів, що робить неможливим дефініцію числа іноземних суб'єктів господарювання, які є учасниками зовнішньоекономічних операцій чинно до частини першої статті 455 Митного кодексу України.

При цьому виконання контролю митними органами за сплатою донарахованих сум митних платежів за простеженням відмінностями/невідповідностями/недодержаннями розпорядчих документів Держмитслужби не вироблено. Так, у Держмитслужбі не відбувалося узагальнення відомостей в розрізі митниць щодо наслідків виконаних заходів митного контролю, зокрема числа ПМП, сум нарахованих та сплачених штрафів, вартості тимчасово вилучених предметів;

– визначено випадки непідходящого здійснення посадовими особами митних органів вимог законодавства України з питань митної справи, а саме в ході дефініції митної вартості та держави походження продукції, імпортованої в Україну, в результаті чого є загрози недонадходження до державного бюджету практично 3,7 млн грн податків на міжнародну торгівлю;

– введена в Держмитслужбі система контролю за додержанням суб'єктами ЗЕД вимог законодавства України з питань митної справи, що базується на АСУР, має певні вади, які скорочують дієвість такого контролю. Розбір співвідношення задекларованої митної вартості ввезеної продукції та вартості, що піддавалась коригуванню впродовж періоду, що аналізувався, показав скорочення масштабів митної вартості, що коригувалась митними органами. Так, у 2020 році частка продукції з відкоригованою митною вартістю

зіставляючи з показником 2019 року скоротилась з 8,6 до 7,1 %, впродовж січня-травня 2021 року - до 5,4 %.

При цьому у 2020 році на 46,2 % скоротилось число ухвалених рішень про коригування задекларованих показників митної вартості, кодів УКТ ЗЕД і країни походження держави зіставляючи з 2019 роком.

ДФС та Держмитслужбою не створено продуктивної системи контролю за здійсненням митницями документальних виїзних перевірок.

Загалом впродовж 2020 року та I півріччя 2021 року, за відомостями Держмитслужби, здійснено 619 і 345 чинно до документальних перевірок (планових і позапланових) додержання суб'єктами ЗЕД вимог законодавства України з питань митної справи, за наслідками яких донараховано практично 69,8 і 136,9 млн грн грошових зобов'язань з податків на міжнародну торгівлю.

Так, взяття до відповідальності суб'єктів ЗЕД за цією статтею проводилось у 3 % випадків ухвалених рішень про коригування митної вартості, кодів УКТ ЗЕД і держави походження продукції. За винесеними постановами про накладення адміністративного стягнення сплата штрафів порушниками здебільшого не виконувалась: до державного бюджету надійшло 10,1 млн грн, що складало 0,5 % величини накладених штрафів (1 855,3 млн гривень).

ДФС та Держмитслужбою впродовж 2019–2020 років і I півріччя 2021 року за даними виконання аналітично-пошукової роботи, скерованої на виявлення способів та механізмів руху продукції і транспортних засобів комерційного призначення з порушенням законодавства України з питань митної справи, а також розбору причин та умов, які зумовили появу контрабанди і ПМП, простежено 50,5 тис. ПМП на валову суму 6,3 млрд грн та вжито штрафів на 934,1 млн грн, з яких до державного бюджету включилось тільки 164 млн грн (17,6 % вжитих штрафів.)

Мінфіном, Держмитслужбою та ДПС не спродуковано пригідної взаємодії та обміну даними при адмініструванні податків на міжнародну

торгівлю, що від'ємно позначилось на продуктивність заходів митного контролю та скорочення нелегальних ввезень та контрабанди.

Так, Київською митницею Держмитслужби впродовж 2020 року і I півріччя 2021 року до територіальних органів ДПС відправлено 36 листів про стягнення податкового боргу із суб'єктів ЗЕД, що спродукувався за наслідками документальних аналізів, здійснених підрозділом митного аудиту, та одержано 28 відповідей про відмову в такому стягненні через відсутність у податкової служби належної інформаційної бази, яка б співдіяла з інформаційною базою митниці і давала спромогу ідентифікувати та обліковувати податкові борги суб'єктів ЗЕД з митних платежів.

В результаті, податковий борг накопичився через несплату суб'єктами ЗЕД донарахованих митних платежів за наслідками здійснених документальних перевірок з питань митної справи і на 01.06.2021 склав більше 9,0 млн грн.

Держмитслужбою введено вебпортал "Єдине вікно для міжнародної торгівлі", що повинно полегшити ведення ЗЕД. При цьому, як затвердив аудит, впродовж 2019–2020 років і I півріччя 2021 року середній час, що використовувався суб'єктами ЗЕД на оформлення МД, майже не перетворився.

Держмитслужбою не постачено вдалої взаємодії з правоохоронними органами щодо протиправних дій суб'єктів господарювання. Так, Держмитслужбою впродовж 2019–2020 років і I півріччя 2021 року прийшло до правоохоронних органів 1904 повідомлення про протиправні діяння, що включають риси кримінальних правопорушень, передбачених КК України, при цьому Держмитслужбою не виконувалося узагальнення відомостей про наслідки реагування правоохоронними органами на ці повідомлення, позаяк, за свідченнями Держмитслужби, такі повноваження не передбачено законодавством.

Основними елементами митного контролю є такі:

- 1) організація митного контролю, що віщує формування типових і глибоких технологічних схем пропуску через державний рубіж, а також

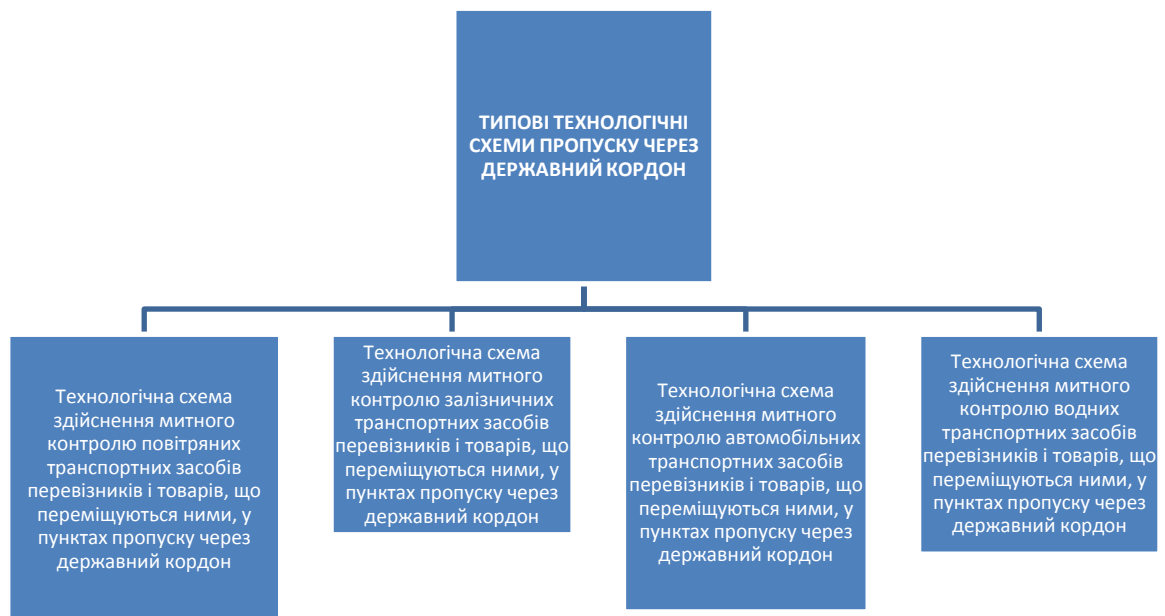

дефініції векторів взаємодії з державними органами, що виконують контроль на кордоні та транспорті;

2) продукування і функціонування зон митного контролю з ціллю постачання реалізації заходів, обумовлених із контролем, виявленням, запобіганням і протидії контрабанди та порушень митних правил;

3) форми митного контролю і система управління загрозами. [75, с. 309].

В ході реалізації успішного митного контролю істотним є достовірна організація виконання митного контролю продукції і транспортних засобів. Такий процес здебільшого описаний і ухвалений на законодавчому рівні та представлений у подібні технологічних схем митного контролю. В Україні здійснені технологічні схеми митного контролю, які продемонстровано на рисунку 2.1.

Рис. 2.1 Типові технологічні схеми пропуску через державний кордон України

Типові технологічні схеми окреслюють валову мінімально-обов'язкову черговість операцій та дій посадових осіб на певному векторі митного

контролю, а також логічність реалізації прикордонного і митного контролю та інших видів контролю на рубежі та транспорті.

З ціллю визначення послідовності дій органів митного контролю при імпорті або експорті з митної території України продукції та транспортних засобів у додатку А продемонструємо спільний для автомобільних, водних, залізничних, повітряних транспортних засобів та продукції, що рухаються ними, систему реалізації митного контролю у пунктах пропуску через державний рубіж. Загальною рисою руху продукції такими видами транспорту є те, що реалізація митного контролю для них прогнозована в пунктах пропуску через державний рубіж України.

Зауважимо, що законодавством України вироблено додаткові риси пропуску через митний рубіж окремо для автомобільних, водних, залізничних, повітряних транспортних засобів та продукції, що рухається ними. Приміром, істотним фактором, який зумовлює реалізації тих чи інших дій органами митного контролю, при перетині рубежу автомобільними транспортними засобами та продукцією, що ними рухаються, є обрання перевізником «зеленого» або «червоного» коридору для здійснення митного контролю.

Також підмітимо, що для виконання митного контролю в пунктах пропуску через державний рубіж тотожним для всіх видів транспорту є те, що при імпорті переміщення через митний рубіж продукції та транспортних засобів поставатиме прикордонним контролем, а перестане митним, тоді як при експорті – навпаки.

2.2. Динаміка митних надходжень до бюджету від здійснення контролю правильності класифікації товарів

На стан надходжень митних платежів до Державного бюджету спільно із скороченням митної вартості товарів також має вплив достовірність визначення держави походження товару та ідентифікація коду при руху товарів та інших предметів через митний кордон. Якщо підроблено сертифікат про державу

походження товарів або неправдива класифікація товарів, тоді постає зменшення розміру імпортованого мита і, адекватно, скорочення нарахування податку на додану вартість.

Вказана класифікаційна структура говорить про ієрархічну структуру, яка внизу утруднюється. А тому, для виділення товарів для основного масиву було здійснено складний механізм відбору товарних розділів, груп та позицій-представників на базі методу декомпозиції, який налічує в себе 3 етапи:

I етап – вибір розділів-представників по вивезенню та ввезенню товарів держави на основі відомостей загального масиву;

II етап – на базі обраних розділів-представників по експорту та імпорту товарів України виділяємо групи-представники по експорту та імпорту продукції України;

III етап – на базі обраних груп-представників по експорту та імпорту продукції України виділяємо товарні позиції-представники по експорту та імпорту товарів України.

Варто вказати, що на кожному етапі необхідно здійснювати процедуру узгодження представників по експорту та по імпорту.

Практичне виконання окресленого механізму проаналізуємо для експорту та імпорту продукції України у 2020 році (рис. 2.3).

Так за наслідками структурного аналізу визначено, що найбільші частки в експорті зовнішньої торгівлі продукції України у 2015 році постають на такі товарні розділи: недорогоцінні метали та вироби з них 26 %; продукти рослинного походження 22 %; машини, обладнання та механізми; електротехнічне устаткування 11 %; мінеральні продукти 8 %; готові харчові продукти 7 %. Отож, в загальній структурі вивозу товарів України на дані розділи товарів настає 74 % валового обсягу експорту держави.

Зважаючи на це, детальний аналіз умов експорту товарів у зовнішній торгівлі та географічної структури буде реалізовуватись якраз за цими п'ятьма розділами.

Рис. 2.3. Структура експорту зовнішньої торгівлі товарами України за товарними розділами в 2020 р.

Джерело: розрахунки автора за даними [26]

Використання збіжного підходу до вибору товарних розділів-представників ввезень дало змогу визначити такі товарні розділи (рис. 2.4):

- це мінеральні продукти 32 %;
- машини, устаткування та механізми; електротехнічне обладнання 17 %;
- продукція хімічної та обумовлених з нею сфер промисловості 14 %;
- засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби 5 %;
- недорогоцінні метали та вироби з них 5 %.

Рис. 2.4. Структура імпорту зовнішньої торгівлі товарами України за товарними розділами в 2019 р.

Джерело: розрахунки автора за даними [26]

В загальній системі імпорту продукції України на 4 розділи імпорту товарів постає понад 68 % імпорту країни, але враховуючи потребу подальшого детального аналізу умов торгівлі, де інформаційною основою являється одночасно експорт та імпорт, то товарний розділ до якого налічується продукція хімічної та обумовлених з нею галузей промисловості також нами був врахований до товарних розділів-представників. Отож, до базового масиву товарних розділів-представників структури ввезень увійшло 74 % валового імпорту.

Основу структури вивезень в Україні стабільно продукують шість товарних груп, елемент кожної з яких окремо являє більше 6% (виділено курсивом у табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Товарна структура експорту в Україні, %

Товарна група	2018	2019	2020
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1,74	1,88	2,16
II. Продукти рослинного походження	14,20	16,21	20,91
III. Готові харчові продукти	5,61	7,09	8,65
IV. Готові харчові продукти	5,62	5,74	6,47
V. Мінеральні продукти	11,54	11,32	8,13
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6,43	5,67	5,59
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1,26	1,09	1,08
VIII. шкури необроблені, шкіра вичищена	0,24	0,29	0,30
IX. Деревина і вироби з деревини	1,84	2,34	2,90
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	2,00	1,83	1,62
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	1,30	1,46	1,66
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,32	0,38	0,40
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,93	0,89	0,87
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	0,19	0,30	0,22
XV. Недорогоцінні метали і вироби з них	28,13	28,25	24,84
XVI. Машини, обладнання та механізми: електротехнічне обладнання	10,96	10,50	10,34
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	5,26	2,73	1,78
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,47	0,43	0,42
XX. Різні промислові товари	1,06	1,37	1,38

Протягом 2018-2020 рр. у структурі експорту товарів здійснилось поступове збільшення часток продуктів рослинного походження (на 6,7%), жирів та олії тваринного або рослинного походження (3,04%), деревини і робіт із деревини (1,06 %), готових харчових товарів (0,85%) при синхронному скороченні у 2019 році діапазонів їх експорту (у вартісному виразі) на 8,75 %, 13,66 %, 12,31 % і 20,28 % адекватно (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка експорту в Україні (у розрізі товарних груп) у 2019-2020рр.

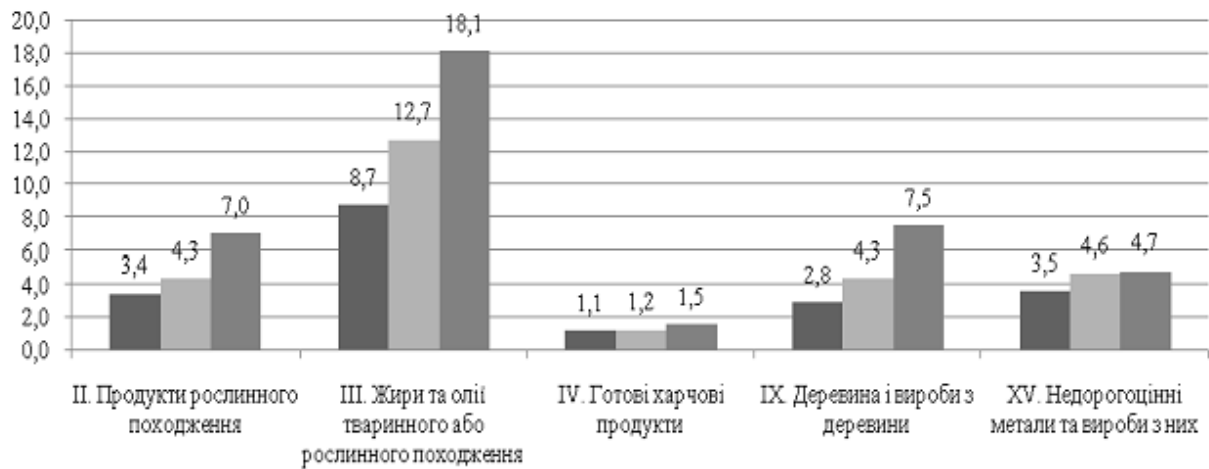
Товарна група	Темп приросту/ зниження, %	
	2019	2020
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	-6,33	-18,83
II. Продукти рослинного походження	-1,28	-8,75
III. Готові харчові продукти	9,28	-13,66
IV. Готові харчові продукти	-11,55	-20,28
V. Мінеральні продукти	-15,11	-49,22
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	-23,82	-30,23
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	-25,28	-29,65
VIII. шкури необроблені, шкіра вичищена	5,22	-26,80
IX. Деревина і вироби з деревини	10,40	-12,31
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	-20,84	-37,39
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	-2,91	-25,63
XII. Взуття, головні убори, парасольки	2,07	-25,63
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	-17,67	-30,82
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	36,35	-49,19
XV. Недорогоцінні метали і вироби з них	-13,10	-37,81
XVI. Машини, обладнання та механізми: електротехнічне обладнання	-17,13	-30,34
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	-55,04	-53,86
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	-20,29	-31,65
XX. Різні промислові товари	11,74	-28,79
Всього	-13,49	-29,27

Заразом частка недорогоцінних металів та робіт із них зменшилась у 2019 році, відносно із 2020-м, на 3,41% при скороченні обсягів їх експорту на 37,8 %, а мінеральних продуктів – на 3,19 % (-49,22 % обсягу).

Так, частка недорогоцінних металів та виробів із них зменшилась на 2,64% проти 2018 року, а частка мінеральних продуктів – на 1,23%. На противагу частки продуктів рослинного походження і жирів та олії тваринного або рослинного походження збільшились, чинно, на 1,39 % і 3,25 %.

Обчислення коефіцієнта покриття імпорту експортом (за базовими експортними товарами) підтвердив, що товари українських товаровиробників – підприємств металургійної, харчової і деревообробної промисловості –

переважає на внутрішньому ринку. Це засвідчує значне (від 1,5 до 18 разів) домінування доходів від експорту над витратами на ввезення за товарами, які вони виробляють (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Коефіцієнт покриття імпорту експортом в Україні (за основними товарними групами)

Завдяки здійсненню дієвих заходів, націлених на виконання належної організації митного контролю, результативної протидії митним правопорушенням, постачання повноти оподаткування продукції, достовірності декларування товарів, транспортних засобів, що рухаються через митний рубіж України, збільшення роботи з контролю за достовірністю дефініції митної вартості товарів, класифікації, держави походження, за 2020 рік митницями ДМС наведено до бюджету 202,3 млрд. грн., або 102,6 % до визначених завдань (+5,1 млрд. гривень).

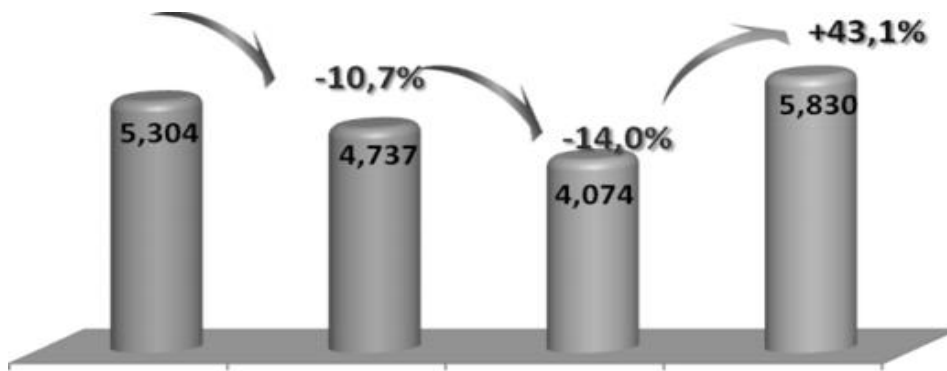
Загалом показники надходжень до державного бюджету зіставляючи з минулим роком збільшилися на 49,1 %, або на 66,6 млрд. гривень.

Приріст надходжень до минулого року постачено з: податку на додану вартість з імпортованих на територію України продукції на 29,3 %, або на 31,5 млрд. грн., акцизного податку з імпортованих на митну територію України підакцизних товарів на 56,0 %, або на 8,2 млрд. грн., ввізного мита на 221,9 % або на 27,5 млрд. грн., вивізного мита на 90,5 %, або на 199,4 млн. гривень [26].

Митницями ДМС здійснено вжиття заходів щодо контролю істинності дефініції митної вартості продукції.

Величина додаткових надходжень коштів від корегування митної вартості у 2017 році являла 5,8 млрд. грн., що на 1,8 млрд. грн., або на 43,1%, вагоміше показника 2014 року (4,1 млрд. гривень) (рис. 2.6).

Рис. 2.6 Сума додаткових надходжень за рахунок корегування митної вартості, млрд. грн. [26]

Відомості звітного періоду 2020 року без зважання на показники роботи Кримської, Севастопольської та частково – Луганської та Донецької митниць.

За 2020 рік практично 90 % додаткових надходжень до державного бюджету (в основному) постачено від коригування митної вартості, а саме від:

- продовольчої та с/г продукції (1-24 групи за УКТЗЕД) – 25,4 % додаткових нарахувань;
- машин, обладнання та транспорту (84-90 групи за УКТЗЕД) – 21,9 %;
- товарів хімічної промисловості, каучуку (28-40 групи за УКТЗЕД) – 15,8 %;
- паливо-енергетичних продукцій (27 група за УКТЗЕД) – 13,3 %;
- текстилю, текстильних товарів, взуття (50-67 групи за УКТЗЕД) – 8,4%;
- металів та виробів з них (72-83 групи за УКТЗЕД) – 5,2 % [23].

Постачено безперервний контроль за достовірністю класифікації товарів чинно до УКТЗЕД та недопущення втрат неухильних митних платежів до державного бюджету.

Впродовж 2020 року ухвалено 2486 класифікаційних рішень, за їх наслідками класифіковано 4538 товарів.

У зіставленні з 2019 роком число ухвалених класифікаційних рішень зросло на 26,4 %, число класифікованих товарів – на 36,3 відсотка.

Додаткові надходження до бюджету завдяки класифікаційній роботі, у зіставленні з попереднім тотожним періодом скоротилась на 9,1 % (219,2 млн. грн. проти 241,1 млн. гривень).

Додаткові надходження до бюджету від контролю за класифікацією продукції на етапі після митного оформлення являють 28,3 млн. гривень.

Впродовж звітнього року до митного оформлення товарів було включено більше 84 тис. преференційних сертифікатів походження (практично на 13 тис. сертифікатів менше, ніж за попередній рік). За даними перевірок митними ДМС викрито 462 недійсні преференційні сертифікати про походження продукції (на 94 сертифікатів менше, аніж у 2019 році) [26].

У 2020 році додаткові надходження від контролю за достовірністю декларування держави походження товару являли 81,0 млн. грн., що на 11,1 млн. грн. більше, ніж за 2019 рік (без включення Луганської та Донецької митниць).

З ціллю постачання пригідного контролю за правильністю дефініції митної вартості продукції:

- проводився системний аналіз причин та чинників, які позначаються на постачанні надходжень до державного бюджету, рівня вказаної митної вартості товарів;

- здійснювався аналіз митних оформлень продукції зі зважання на характеристики, що мають діяння на формування величини митної вартості, а саме: за якісними та фізичними ознаками, репутацією на ринку, країною проходження, виробником, державою виробництва, торгівельною маркою, кількісними та ваговими індикаторами, умовами поставки тощо;

- введено єдиний підхід до організації діяльності з аналізу, виявлення та оцінки загроз при виконанні контролю за правильністю дефініції митної

вартості товарів в процесі митного контролю та митного оформлення (наказ ДМС від 11.09.2015 № 689).

Крім того, впродовж 2019 року ДМС за запитами митних адміністрацій закордонних держав, перевірено 397 сертифікатів про походження продукції з України.

За запитами митних органів держав ЄС здійснено перевірку 78 сертифікатів про походження продукції з України (форми А), виданих торгово-промисловими палатами в Україні на умовах Генеральної системи преференцій на продукцію українського походження, що вивозилась до країн ЄС.

За даними перевірок достовірність 77 сертифікатів форми А засвідчено, скасовано 1 сертифікат.

Впродовж 2019 року ДМС за запитами митних органів держав ЄС виконано перевірку 52 сертифікатів з перевезення продукції EUR.1, виданих торгово-промисловими палатами в нашій державі у межах автономних торговельних преференцій.

За відомостями перевірок засвідчено правильність 48 сертифікатів з перевезення продукції EUR.1, анульовано 4 сертифікати [26].

Крім того, проведено верифікацію 262 сертифікатів про походження продукції з України (форми СТ-1), виданих торгово-промисловими палатами в Україні на продукцію українського походження, що вивозилась до держав СНД та Грузії на домовленостях угод про вільну торгівлі. Правильність усіх сертифікатів підтверджено [26].

ДМС скеровано на перевірку до уповноважених органів заграничних країн 366 сертифікатів про походження продукції загальної форми, на підставі яких було виконане митне оформлення продукції із використанням режиму максимального сприяння. Впродовж року уповноваженими органами Туреччини, Китаю та США проінформовано про підробку 13 сертифікатів [23].

Здійснений аналіз модерної зовнішньоторговельної діяльності України окреслює, що органи державного управління не в достатній мірі застосовують експортний потенціал держави, нездатні швидко та ефективно реагувати на

негативні перетворення у світовій економіці, не мають єдиної зовнішньоторговельної стратегії розвитку. До позитивних змін у зовнішній торгівлі продукції можна зарахувати: оптимізацію товарної структури вивезень – скорочення частки сировинних товарних груп (недорогоцінних металів та робіт із них, мінеральних продуктів) на користь товарів із вищим ступенем переробки (товарів рослинного походження, робіт із деревини та ін.). Водночас негативами у зовнішній торгівлі продукції в Україні є: недовершена структура експорту (переважання сировинних позицій).

Висновок до розділу 2

Отож, вказане вище засвідчує, що в Україні поволі була пристосована та введена система митного контролю європейського зразка, яка чинна до світових митних стандартів. Зауважимо, що система митного контролю – це замкнений цикл реалізації контрольних-перевірочних заходів, ступаючи з етапу підготовки вантажів до вивезень, у державі експортера, і після випуску продукції у вільний обіг на митний простір України. Митний контроль реалізується з метою постачання додержання державними органами, підприємствами та їх посадовими особами, громадянами і іншими фізичними особами ладу руху через митну територію України продукції та транспортних засобів.

Окрім цього, наявні більше специфічні завдання митного контролю: пошук за допомогою різних форм контролю відповідності здійснених митних операцій і дій митному законодавству, додержання фізичними й юридичними особами визначених митних процедур та правил при русі продукції та предметів через митний рубіж, захист економічних інтересів нашої держави, запобігання поширенню зброї, наркотиків, захист екологічної безпеки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та перспективи митного контролю в Україні

Митний контроль є одним з основних завдань, які постають перед митними органами кожної із держав. Економічна безпека країни також обумовлена від митного контролю, тому що на даній стадії здійснюється не лише перевірка всіх вантажних документів, а й істинне встановлення кількісних та якісних індикаторів продукції, яка рухається через митний кордон України. На модерному етапі розвитку митний контроль є вагомим та дієвим засобом постачання митної політики країни. Митні органи несуть відповідальність за своєчасність та результативність виконання митного контролю, викриття недодержань митного законодавства України та міжнародних договорів та постачання додержання юридичними та фізичними особами митних процедур і правил.

Одним із векторів організації митного контролю є розробка і введення в дію технологічних схем митного контролю та митного оформлення. Технологічна схема – це визначена керівництвом митного органу, неухильна для виконання систематичність дій співробітників підрозділів митного органу в ході реалізації операцій митного контролю та митного оформлення. Технологічна схема може формулювати діяльність як одного окремо взятого підрозділу, так і декількох підрозділів митного органу в цілому, а також співдію підрозділів митного органу з підрозділами інших контролюючих органів (служб): санітарної, фітосанітарної, радіологічної, ветеринарної, екологічної, підрозділами прикордонних військ України та інше. За сприянням технологічних схем, узгоджених з відповідними службами, налагоджується питання взаємодії в ході реалізації митного контролю та митного оформлення.

Отож, для успішного входження до Європейського співтовариства перед митною службою України постає завдання функціональної апроксимації своєї організації та роботи до належних митних структур держав Європи, що віщує

передусім усіляке сприяння піднесенню зовнішньої торгівлі та побіжно вивіреним захист державних інтересів в економічній галузі. Тобто з ціллю граничного постачання національних інтересів та ефективного входження до ЄС слід забезпечити безупинне переміщення вантажів і осіб з пригідною швидкістю та якістю. Якраз це є основною стратегічною ціллю діяльності митної служби України, здійснення якої обумовлене передусім від поліпшення організації митного контролю.

Невирішеним залишається питання про те, чи можна державні знадобити задовольнити якомога якісніше й повніше за умови, якщо потреба цілісного поліпшення методів протидії комерційним злочинам та націлення зусиль на черговому зміцненні правопорядку і законності в діяльності митних та правоохоронних органів не вказані в діючому законодавстві. На жаль, на нині контрольні повноваження працівників митних органів дійсні тільки в зоні митного контролю.

Цих повноважень замало для успішної та системної протидії контрабанді та недодержання митних правил при реалізації експортно-імпортних операцій. Тому актуальним залишається приведення правового статусу працівників митних органів у чинність до покладених на митну службу завдань.

Лібералізація певних митних операцій в модерних умовах вагомого зростання діапазонів зовнішньої торгівлі не має доходити до скорочення надійності митного контролю, а всупереч – його результативність має безперервно збільшуватись, що є важливим фактором захисту національних інтересів та недопущення економічних втрат країни. Вказані обставини породжують знадобу розповсюдження повноважень і галузі роботи митних органів, віднесення до їх компетенції нових завдань, націлених на звершення стратегічних цілей країни.

Отже, ґрунтовне дослідження цієї проблеми, об'єктивна потреба майбутнього поглиблення її теоретичної та науково-прикладної напрямів продукують актуальність таких досліджень у подальшому.

Чинно до Митного кодексу України, митний контроль - система заходів, що реалізуються з ціллю постачання дотримання засад Митного кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, ухвалених у визначеному законом порядку [1].

Потреба контролю за продукцією, що рухається через митний кордон України породжена економічними і фінансовими результатами торгівлі контрабандною і контрафактною продукцією. Наслідком чого є скорочення надходжень мита та митних платежів до казни, загальмованість розвитку легального виробництва і призупинення роботи створення нових виробничих потужностей та введення у господарський обіг якісних товарів національного виробництва, а також інші чинники, що добродіють розвитку національної економіки держави.

Для того, щоб виділити головні проблеми реалізації митного контролю в Україні та пріоритетні вектори розвитку процедур митного контролю, проаналізуємо основні індикатори роботи митниць ДМСУ.

Впродовж 2017 року митницями ДМСУ введено до бюджету 135,7 млрд. грн. Загалом індикатори надходжень зіставляючи з 2016 роком збільшились на 15,4 %, у т. ч. до валового фонду державного бюджету надходження збільшились на 11 %, або на 11,9 млрд. гривень.

Варто акцентувати, що ситуація яка побутує сьогодні в Україні негативно позначилась на бюджетний процес і величину адміністрування надходжень, у тому числі від зовнішньоекономічної роботи платників.

Щоб схарактеризувати успішність роботи митних органів України впродовж 2017 року, проаналізуємо заходи, які були виконані митницями ДМСУ для постачання успішного митного контролю та реалізації митних формальностей.

По-перше, здійснення заходів митницями ДМСУ щодо контролю за достовірністю дефініції митної вартості продукції та коригування митної вартості постачили надходження до бюджету у величині 4,074 млрд. грн., що на

663 млн. грн. або на 14 %, менше індикатора 2016 року. Мотивом зниження є скорочення діапазонів ввезень, обсягів оподаткованого вивезення за вартістю (в доларах США), в результаті чого ситуації у Східному регіоні, збитку від анексії Криму, зміна будови імпорту продукції, заміна більш вартісних товарів їх дешевшими аналогами та зменшення цін на зовнішніх ринках.

По-друге, митниці ДМСУ проводили ряд заходів для постачання контролю за достовірністю класифікації товарів чинно до УКТЗЕД. Але впродовж 2020 року знову ж прозирає зниження надходжень до бюджету за рахунок класифікаційної діяльності митних органів на 11,1% у зіставленні із 2019 роком.

По-третє, органи ДМСУ постачили контроль за істинністю дефініцій походження товарів. Впродовж 2019 року до митного оформлення продукції було подано більше 96,8 тис. преференційних сертифікатів походження (на 38,0 тис. сертифікатів менше, ніж за попередній рік). За наслідками перевірки митними органами викрито 556 неістинних преференційних сертифікатів про походження продукції (на 827 сертифікатів менше, ніж у 2018 році). У 2019 році додаткові надходження від контролю за достовірністю декларування держави походження товару являли 84,0 млн. грн., що на 15,9 млн. грн. більше, ніж за 2017 рік.

За результатами виконаного аналізу, можна виокремити основні проблеми, які суперечать здійсненню дієвого митного контролю в Україні. На наш погляд, стримуючими чинниками є нелегкість проходження митних дій та митних формальностей, що обумовлено великим числом документів, які потрібно подати до митних органів для митного оформлення. Варто зазначити, що недовершеність митного законодавства є головною причиною появи суперечностей в ході реалізації митного контролю та митних формальностей. Неналагодженість питань у митному законодавстві дає спромогу суб'єктам ЗЕД не сплати деяких митних платежів, що й зумовлює зниження надходжень до бюджету та піднесення тіньового сектору економіки України.

Доцільно виділити, що митними органами України для полегшення митних процедур та митних формальностей, дієво вводять електронне митне декларування, що вагомо зменшує витрати при митному оформленні та скорочує час оформлення. Процедура електронного декларування є загальнодоступною для кожного, хто є на обліку в митницях. Вже у 2020 році число електронних митних декларацій загалом по Україні дійшла 94% валової кількості оформлених митних декларацій, що на 7% більше, ніж у 2019 році.

Суттєвим завданням митних органів у поліпшенні митного контролю є його полегшення, що віщує реалізацію митного оформлення "непомітно" для законослухняних суб'єктів ЗЕД і побіжно встановлення перешкод для уникнення митного шахрайства і корупції. З цією ціллю потрібно:

- вдосконалити діяльність автоматизованої системи управління ризиками, що постачатиме належну диференціацію форм митного контролю залежно від факту та ступеня загроз;
- проаналізувати систему санкцій за недодержання митних правил, що дасть змогу встановити адекватний рівень відповідальності як для митника, так і для декларанта;
- ввести наскрізний контроль за імпортованою продукцією, що дасть контролюючим органам знаряддя для боротьби з махінаціям з нелегально імпортованими товарами. Водночас така система контролю не має бути вкрай обтяжливою для бізнесу.

Отже, потреба митного контролю за перевезенням товарів породжена багатьма факторами фінансово-економічного і політичного характеру як на міжнародному, так і на національному рівнях. Отож, митні органи нашої держави здійснюють заходи щодо апроксимації вітчизняного законодавства до міжнародних взірців. Пріоритетними векторами для України у галузі реалізації митного контролю є поліпшення митного законодавства та електронного декларування, полегшення процедур митного контролю, формування дієвих моделей управління митними загрозами та введення жорсткої відповідальності

за недодержання митного законодавства як суб'єктами ЗЕД, так і самими працівниками ДМСУ.

3.2 Оптимізація процедур митного контролю щодо забезпечення ефективності зовнішньоекономічної діяльності

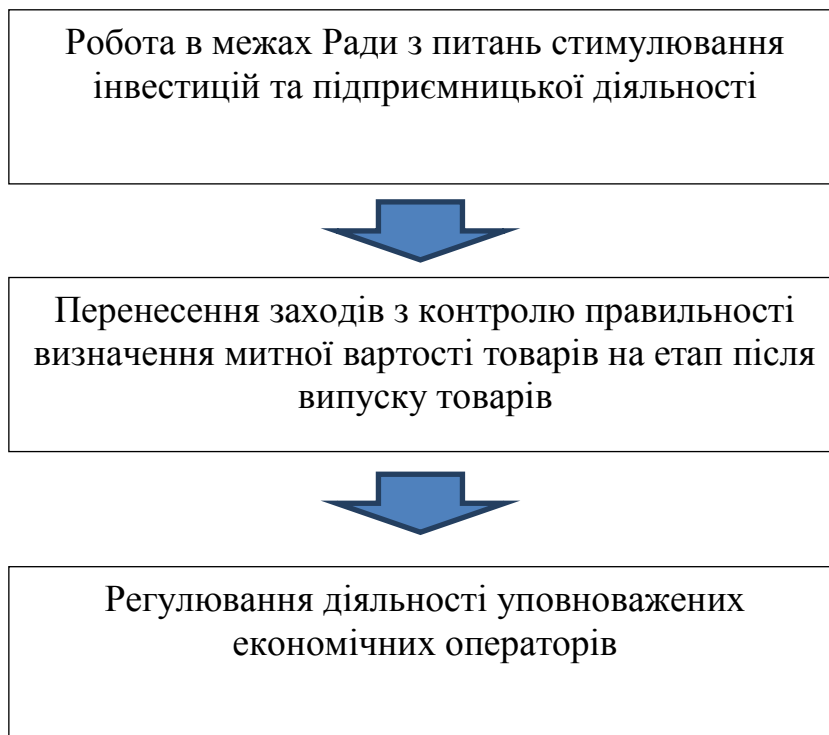
Ще декілька років тому електронне декларування продукції не виходячи з офісу та комунікації з інспектором митниці в режимі онлайн за сприянням сучасних інноваційних технологій здавалося нереальним. Наразі це – нинішня реальність. Суттєво спростили життя бізнесу новітні процедури попереднього декларування, які дають змогу розпочати митне оформлення ще до того, як вантаж практично в'їхав в Україну. Будь-яка митниця України, не зважаючи на місце реєстрації підприємства, здатне оформити товар впродовж чотирьох годин, як того потребує новий Митний кодекс України.

Вже практично рік діє об'єднане Міністерство доходів і зборів України, яке повинно постачати єдиний підхід країни до врегулювання як податкових, так і митних проблем. Втім, час не стоїть на місці, і довколишня дійсність отримує безперервних змін. Відтак, для того, щоб реагувати на нові заклики, що виникають перед суспільством та країною, має змінюватися як бізнес, так і органи державної влади. Відомо, що такі перетворення можуть ставатись тільки за умови гармонійних партнерських взаємин та обопільної довіри між підприємцями та країною.

Модерні глобальні процеси не здійснюються безладно, а є керованими та дисциплінованими. Закономірно виникає питання про глобальну керованість світом та світовим розвитком, а також про місце окремих суб'єктів у глобалізаційних змінах. Окремі неподільні елементи, які засновують базу глобальних процесів, розвиваються побіжно, але не ритмічно. Найбільш глибоко процес глобалізації включає економіку і фінанси, дієво, але менш повно - політику, ще менше - духовне життя населення, національну культуру, традиції, право, мораль.

На модерному етапі піднесення багатопольярного світу жодна держава не спроможна розвиватись відгороджувано. Одним із векторів глобалізації є площини уніфікації митних процедур, що дають змогу полегшити процеси міжнародної торгівлі та поліпшити митну політику країни. Наростання дії інтеграційних процесів на макро- та мікрорівні трактується зростаючою взаємозалежністю економік певних держав і має прояв в ухваленні дво- та багатосторонніх угод щодо налагодження зовнішньоекономічної діяльності.

Втім визначальним принципом формування та піднесення зовнішньої політики України є суверенітет і додержання національних інтересів. При цьому митна справа являється не тільки як знаряддя і провідник зовнішньоекономічної діяльності, а й має істотніше значення, стаючи регулятором і прийомом формування нових економічних взаємин та зв'язків.

Рис.3.1 Побудова оптимізаційної моделі вдосконалення правового поля для митного контролю

Вагомим кроком на цьому шляху відбулося створення Ради з питань стимулювання інвестицій та підприємницької діяльності (далі – Інвестиційна Рада) як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві доходів і зборів

України. Зважаючи на специфіку правового регулювання у різних галузях податкової та митної справи, в межах Інвестиційної Ради введено ряд профільних робочих груп, які відповідальні за вирішення різноманітних проблема податкової та митної політики в нашій державі. У тому числі, при Раді створена робоча група з питань поліпшення законодавства у галузі державної митної справи. Допускаємо, що для успішного виконання завдань, зіставлених на робочу групу, її діяльність має концентруватися на таких стратегічних спрямованостях:

- узагальнення проблемних питань, що постають на практиці в ході вжитку чинного митного законодавства, та розробка системних варіантів щодо покращення нормативно-правових актів;

- дослідження кращих закордонних практик у галузі митного регулювання та допомога для їх введення в Україні зі зважанням на вітчизняні реалії. Попереду ще дуже немало колективної з Міністерством нормотворчої роботи. Насамперед хочеться запропонувати для аналізу деякі пропозиції, що вказані нижче:

- перенесення заходів з контролю достовірності дефініції митної вартості продукції на стадію після випуску товарів.

- перенесення наголосу контролю за митною вартістю продукції: з короткого часового проміжку, поки товари знаходиться під митним контролем - на стадію після випуску товарів. Позаяк дискусії між імпортерами та митними органами з питань митної вартості продукції, зумовлюють затримки при митному оформленні продукції, довгострокові судові процеси, та продукують зайву напруженість у взаєминах між бізнесом та державними органами.

Прерогативи даних дій такі:

- вагоме полегшення міжнародної торгівлі, що відгукується Кіотській конвенції з гармонізації та полегшення митних процедур;

- скорочення строків митного оформлення, реальне зменшення числа документів для доведення митної вартості, що призначаються при митному оформленні;

- заохочення митних органів до ґрунтовного доведення неправильності вказаної митної вартості;

- ґрунтовне здійснення права декларанта надавати свої доведення для захисту задекларованої митної;

Міцним інструментом у цьому векторі повинно стати міжнародне співробітництво Міністерства доходів і зборів, яке створило дієвий інформаційний обмін з податковими та митними адміністраціями більшості держав світу на базі міжнародних домовленостей про обопільну допомогу в митних та податкових питаннях.

Налагодження роботи уповноважених економічних операторів. Новим Митним кодексом в Україні було введено інститут уповноважених економічних операторів (УЕО), що матимуть змогу використовувати численні полегшення в час митного контролю та митного оформлення товарів. Сьогодні в Україні триває опрацювання нормативно-правових актів, що налагоджуватимуть питання надання українським підприємствам статусу УЕО. В ході нормотворчої роботи допускаємо за потребу зважати на досвід закордонних країн, в першу чергу держав ЄС, де інститут УЕО вже діє на практиці. Крім того, у жовтні 2013 року було ухвалено новий Митний кодекс Євросоюзу, яким доволі збільшено як перспективи для підприємств, яким надаються полегшення митного контролю, так і визначено нові вимоги, яким мають відгукуватись такі підприємства. Втім, введення цих перспектив до українського митного законодавства вимагатиме також введення змін до Митного кодексу України. Серед положень законодавства ЄС, які доречно було б включити до вітчизняного митного законодавства, входять:

- перерозподіл критеріїв оцінювання підприємства, в обумовленні від виду спеціального полегшення, на яке претендує таке підприємство;

- перспектива надання окремих полегшень митних процедур підприємствам, які не мають статусу УЕО, проте відгукуються частині вимог для УЕО;

- надання полегшень при транзитних перевезеннях продукції;

- технологія «централізованого митного оформлення» - подання митної декларації у службу за місцем реєстрації виробництва, незалежно від істинного місцезнаходження продукції.

Одним із головних інструментів полегшення транскордонної торгівлі є налагодження діяльності всіх державних органів, які надають дозволи на ввезення та вивезення товарів. Це і ветеринарно-санітарні служби, і органи екологічного контролю, органи по сертифікації тощо.

Світова організація торгівлі та Всесвітня митна організація глибоко стимулюють введення державного контролю товарів за положенням «єдиного вікна», за підтримкою якого торговельний оператор може швидко здобути всі дозволи, потрібні для переміщення продукції. Не може бути піддано ваганням, що введення «єдиного вікна» в Україні вірогідне тільки за умови широкомасштабного вжитку модерних електронних технологій (першочергово, спільних інформаційних систем з органами доходів і зборів).

Крім того, ризико-орієнтований підхід при ревізії продукції (який вже результативно функціонує у роботі Міндоходів) має бути введений і у роботу інших органів влади, що виконують контроль за транскордонними рухами товарів. Тож виконання «єдиного вікна» вимагає вжиття цілісних змін до законодавства України. Явно, що список проблемних питань митно-правового характеру, що вимагають поліпшення, є дуже громіздким. Втім, це лише початок великої гуртової роботи, націленої на активізацію міжнародної торгівлі, елімінацію адміністративних перешкод, та як наслідок - створення придатного інвестиційного клімату в Україні.

У пунктах пропуску через митний кордон або в інших зонах митної території, в рамках яких митниця виконує митний контроль, виділяється зона митного контролю. Зони митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон визначається в місцях оформлення пасажирів, транспортних засобів, вантажів. Зважаючи на вид транспорту (залізничний, авіа, авто, річковий, трубопровідний, тощо) митний контроль реалізується на залізничних станціях, в аеропортах, морських (річкових) портах і має власні ознаки.

Проектом нового митного кодексу визначено, що переміщення продукції через митний кордон України виконується повітряним, водним та сухопутним шляхом з вжитком засобів авіаційного, водного, залізничного, автомобільного, трубопровідного транспорту та ліній електропередачі.

Усі транспортні засоби, якими рухаються громадяни та продукція через митний кордон України, піддаються митному контролю.

Дії по митному контролю мають бути максимально полегшеними і побіжно гарантувати здійснення вимог законодавства в ході реалізації митного контролю та митного оформлення.

Митні операції, що виконуються в процесі митного оформлення транспортних засобів, якими рухаються громадяни та товари через митний рубіж України, мають стандартизований характер і не обумовлені від держави реєстрації або держави - власника транспортного засобу, держави, з якої приїхав цей транспортний засіб, або держави, куди він їде, крім випадків, завбачених міжнародними актами в частині вжиття санкцій та лімітів у торгівлі з окремими державами.

Перевага у реалізації митних операцій щодо ревізування транспортних засобів, які рухаються через митний кордон України, надається транспортним засобам з пасажирами, живими тваринами, гуманітарними вантажами та вантажами з лімітованим терміном зберігання.

В ході реалізації митного контролю та митного оформлення продукції, що рухається міжнародним морським, річковим, авіаційним, залізничним, автомобільним, трубопровідним транспортом та лініями електропередачі, митні органи використовують і керуються міжнародними митними конвенціями, до яких ввійшла й Україна, міждержавними договорами України, а також законами України в частині міжнародних перевезень різними видами транспорту.

В ході організації митного контролю способом унормування їх у компетенційних актах, ґрунтовно аналізують закони чинно до конкретних умов

їхнього вжитку. У цьому разі закон конкретно виділяє сферу їхнього правового налагодження, рамки нормо-встановлюючої роботи.

В умовах побудови ринкової економіки радикальним чином перетворюється характер митно-правових взаємин митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної роботи. Ці взаємини засновуються на:

- принципу суверенітету народу України у реалізації зовнішньоекономічної діяльності;
- принципу свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- принципу юридичної рівності і недискримінації;
- принципу верховенства закону;
- принципу захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- принципу еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Висновок до розділу 3

Митні ризики є наслідком розбіжностей, що мають місце й виникають в самому суспільстві, зовнішньоекономічних галузях і видах, політичних та економічних взаєминах, регіонах, у природних та інших подіях тощо, тому терміновою є потреба викриття поштовхів цих відмінностей для їх попередження та добутку стану безпеки. Мотиви небезпеки - це протиріччя, які зумовлюють загрози і наслідки виникнення яких приймають якісно суттєвого характеру. Враховуючи правовий статус суб'єкта зовнішньоекономічної функції, що переміщує підконтрольні об'єкти через митний кордон України (юридична особа, фізична особа, дипломат, консул тощо) митний контроль може бути загальним та спеціальним. Втім, дії по митному контролю мають бути максимально полегшеними і побіжно гарантувати здійснення вимог законодавства в ході реалізації митного контролю та митного оформлення.

Одним із головних інструментів полегшення транскордонної торгівлі є налагодження діяльності всіх державних органів, які надають дозволи на ввезення та вивезення товарів. Це і ветеринарно-санітарні служби, і органи екологічного контролю, органи по сертифікації тощо.

ВИСНОВКИ

Отож, для успішного входження до Європейського співтовариства перед митною службою України постає завдання функціональної апроксимації своєї організації та роботи до належних митних структур держав Європи, що віщує передусім усіляке сприяння піднесенню зовнішньої торгівлі та побіжно вивіреним захист державних інтересів в економічній галузі. Тобто з ціллю граничного постачання національних інтересів та ефективного входження до ЄС слід забезпечити безупинне переміщення вантажів і осіб з пригідною швидкістю та якістю. Якраз це є основною стратегічною ціллю діяльності митної служби України, здійснення якої обумовлене передусім від поліпшення організації митного контролю.

Одержані результати можуть бути визначені у вигляді таких положень:

1. Митний контроль та митне оформлення – це неюрисдикційні дозвільні адміністративні введення, які визначаються у здійсненні митним органом дій, які обумовлені з перевіркою і документальним затвердженням результатів митного контролю предметів руху через митний рубіж України, і які мають юридичну вагу для їх подальшого вжитку.

2. Митне оформлення є окремим введенням у системі адміністративного процесу, що вводить в себе розгалужену підсистему митних процедур, яка спричинена фактом в даному процесі інших митних дій та операцій, нелегкою документально-процедурною діяльністю, побіжним вжитком передбачених законодавством форм митного контролю.

3. Зважаючи на митний режим щодо продукції чи предметів митне оформлення варто виокремлювати на такі різновиди, як звичайне, особливе і спрощене (пріоритетне). Останнє не виправдано скорочують тільки до першочергового виконання цієї митної процедури, тоді як переваги у реалізації митного оформлення віщують безоплатність і швидкий порядок проведення потрібних дій та операцій.

4. Митний контроль розкриває зміст і мету митного оформлення. При цьому останнє постає в документально-процесуальному затвердженні

продуктів митного контролю. Нормативно-правове відокремлення митного оформлення і митного контролю варто здійснювати на підставі підтвердження останнього адміністративною (державною) послугою, а перевірочних дій митних органів – прийомом постачання законності та виконання управлінських рішень, націлених на пряме виконання митної справи.

5. Істотна для Рамкових стандартів безпеки зовнішньої торгівлі ідея партнерських взаємин митних органів і суб'єктів транскордонного руху не має в МК конкретного процедурного забезпечення і в роботі більше постає декларацією, ніж істинним втіленням підходів ділового партнерства країни і суб'єктів ЗЕД.

6. Картка відмови в митному оформленні здійснює 2 функції, які не дають змоги розцінювати її лише як адміністративний заборонний документ: (а) інформаційну, коли визначаються підстави відмови, після зникнення причини якої особа в змозі знову пред'явити документи, що говорить про намір руху через митний рубіж, і (б) гарантування, коли не постає ситуації невизначеності, а особа, яка думає, що її права порушено, може предметно апелювати відмову. Оскільки невідача картки відмови у митному оформленні практично не дає можливості декларанту здійснити своє право на оскарження дій відповідача – митного органу.

7. Загрозу при митному оформленні можна сформулювати як вірогідність недодержання норм митного законодавства, якими визначено процедуру документального затвердження результатів митного контролю.

